

Anerkendelse og postkritik

Marie-Elisabeth Lei Pihl: *Anerkendelse og identitet i litteraturen. Skønlitterære vinkler på racisme, crip og køn*, 233 s., Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2024.

Kulturhistorikeren Lynn Hunts *Inventing Human Rights* er en klassiker om litteratur og anerkendelse. Ideen om menneskerettigheder fik liv i løbet af det 18. århundrede, foreslår Hunt, fordi man her begyndte at forestille sig, at andre mennesker også havde et indre liv. Hunts tese er, at brevromanen var en vigtig katalysator for kultivering af empati med mennesker, der ikke umiddelbart lignede én selv, og dermed for de nye forestillinger om selvet, der banede vejen for rettighedstanken. Det særlige ved de populære brevromaner af fx Jean-Jacques Rousseau og Samuel Richardson var ifølge Hunt, at de bevægede læserne via psykologisk identifikation med litterære karakterer på tværs af social status og køn. Selve brevformen gjorde, at de fiktive personer stod frem som fuldbyrdede karakterer med rige indre liv, man kunne genkende sig i.

Marie-Elisabeth Lei Pihl behandler i *Anerkendelse og identitet i litteraturen* nogle af de samme vigtige spørgsmål, men med afsæt i samtidslitteraturen. Bogen er en dansk udgave af Pihls ph.d.-afhandling, som også findes i en engelsk version, *Real Recognition*. Den bærende antagelse er, at "litterære beskrivelser kan føje vigtige pointer til sociologien og den politiske filosofi i forhold til anerkendelse og sociale kampe for retfærdighed" (s. 20). Mens anerkendelsesteorien – Pihl gengiver indledningsvist argumenter hos Charles Taylor, Axel Honneth og Nancy Fraser – har fokus på sociale, juridiske og økonomiske anerkendelsesformer, kan skønlitteraturen bidrage med "materialitet og fylde til teorier om anerkendelse, der ellers kan forekomme blodfattige, hvis de ses isoleret fra konkrete, menneskelige erfaringer" (s. 13). Skønlitteraturen er derfor en oplagt "følgesvend" til teorierne, fordi den klæder dem på "med betragtninger fra det levede liv" (s. 13).

Litteraturen kan ifølge Pihl tjene som empiri om anerkendelseskampe, fordi den formidler erfaringer af "udsathedspositioner", hvoraf bogens tre hovedkapitler fokuserer på henholdsvis race, crip (handicap) og køn. Men litteraturen kan også facilitere anerkendelse. Det gør den ved at appellere til læserens genkendelse. Pihls overordnede argument er, at "litterær genkendelse" kan skabe social anerkendelse, og hun hæfter sig her ved, at det engelske ord "recognition" rummer begge betydninger: genkendelse og anerkendelse. Argumentet hviler ikke på fx receptionsanalyse, kognitive undersøgelser eller, som hos Hunt, på en analyse af de anerkendende følelsers kulturhistorie. "[D]et er vist", skriver Pihl med karakteristisk teoretisk ydmyghed, "almindelig sund fornuft at påstå, at det er lettere at forstå, og dermed også at anerkende, problemstillinger og andre mennesker, som man kan relatere til. Som man, med andre ord, kan genkende sig selv i" (s. 12).

Jeg ville gerne have hørt mere om begge sider af Pihls dobbelte greb: litteratur som *empiri om anerkendelseskampe* og litteratur som *middel til social anerkendelse*. Hvordan tilgår kulturanalytikereren bedst skønlitteraturen som "data"? Og hvordan kan læseoplevelsen materialisere sig som social anerkendelse, hvis denne

anerkendelse, som Pihl insisterer på, samtidig fordrer materiel omfordeling? Men Pihl, som er inspireret af Rita Felskis postkritik, er mere interesseret i at affirmere det nye i den postkritiske tilgang end i at genbesøge den slags spørgsmål og deres teoriehistorier. Bogens erklærede litteratursyn forekommer mig ellers at være ret gængs i vor tids tværvidevidenskabelige, *challenge-based* forskning, hvor skønlitteraturen gerne fremhæves akkurat som en særlig nuanceret empiri og samtidig menes at rumme (kimen til) en løsning på den pågældende samfundsudfordring. Ikke desto mindre beskriver Pihl denne optimistiske litteraturforståelse som sjælden og mere virkelighedsnær end hos de ikke nærmere angivne “kritiske skoler” inden for litteraturvidenskaben.

Bogens indledning tager, ligesom Felski, afstand fra den fortolkningsmodus, Paul Ricœur beskrev som mistænksomhedens hermeneutik. Derfor undrer man sig i kapitel to over, hvorfor Pihl bruger så meget krudt på en udtalt mistænksom kritik af Ta-Nehisi Coates’ ekstralitterære udsagn om ikke at skrive for hvide mennesker. På samme måde forundres man over forfatterens deklaration af, at litteraturen ikke er et spejlbillede af virkeligheden, men derimod en social aktør i virkeligheden, når nu det netop er oplevelsen af at blive spejlet, der udgør kernen i det, Pihl beskriver som litterær genkendelse. Hun betragter uforbeholdent bogens seks analyseeksempler som vidnesbyrdlitteratur, og deres sociale *gøren* beror helt og aldeles på spejlerfaringer hos læseren.

Endelig overrasker modviljen mod en litteraturanalyse, der koncentrerer sig om magtstrukturer. Tro mod Felski skriver Pihl, at ingen sådanne strukturer er “vigtigere eller mere magtfulde end litteraturen selv”, men udsagnet (og dets enkelhed) forbløffer i en bog om social ulighed (s. 16). Derfor ville jeg gerne have hørt mere om, hvordan Pihl forstår forholdet mellem anerkendelse og kritik. Er anerkendelseskampe og anerkendelseskrav, to gennemgående begreber i bogen, ikke dele af et projekt, vi kan kalde “kritik”?

I hovedkapitlerne analyseres et dansk og et britisk eller amerikansk værk. Formålet med denne “sammenligningsakse” er at relatere “hjemlige diskussioner til en større international virkelighed” (s. 16). Da der ikke er så megen litteraturhistorisk eller samfundsmæssig kontekstualisering af værkerne, består “relateringen” dog i praksis mest i selve sammenstillingen. Pihl konstaterer ligheder og forskelle uden at interessere sig så meget for, hvorfor Yahya Hassan i digtsamlingen *Yahya Hassan* “parodierer og ironiserer”, mens Coates i *Mellem verden og mig* er “mere alvorlig og entydig” (s. 49). Forfatterne benytter simpelt hen forskellige genrer og litterære greb, færdig bum. Forklaringen på, hvorfor de så optræder side om side er snarere en ikke-forklaring: “begge værker taler fra en minoritetserfaring i et overvejende hvidt, kristent og velstående samfund” (s. 49). Sammenstillingen i kapitel tre af to værker om terminal sygdom, indisk-amerikanske Paul Kalanithis erindringer *Før jeg forsvinder* og Maria Gerhards *Transfervindue*, og særligt deres kategorisering under overskriften “Crip og anerkendelse i litteraturen”, fortjener også stærkere argumentation.

Bogen positionerer sig i forhold til den stråmand, at de omtalte kritiske skoler trækker “nogle debatter ned over hovedet” på litteraturen. Pihls metodiske hensigts-erklæring er således at lade “litterære tekster tale på deres egne præmisser i stedet for fortrinsvis at måle og veje dem ud fra udefrakommende parametre” (s. 16).

I mine ører lyder det som et disciplinært værn mod cultural studies-tilgange til litteraturen, men her er det nok snarere et ekko af Felskis kritik af litteraturkritikken for at være kritisk. Men hvad betyder det egentlig at lade litterære tekster tale på egne præmisser, og er det ikke alene på baggrund af et “udefrakommende parameter”, nemlig subjektpositionen “mor”, at det fx giver mening i kapitel fire at sammenstille Maja Lucas’ roman *Mor* med Rachel Cusks *Et livsværk*? Her argumenterer jeg ikke imod “udefrakommende parametre” i litteraturanalysen, men spørger: hvordan bedst tilgå litteratur som social empiri? *Anerkendelse og identitet i litteraturen* svarer ikke rigtig.

Men hvad så med selve analyserne? De er overvejende parafraserende i deres tilgang til værkerne og gennemtrukket af betragtninger, som at hvide mænd også kan have brug for anerkendelse. Som social og følelsesmæssig praksis rettes anerkendelse, ligesom sympati og medfølelse, gerne nedad i de sociale hierarkier. Pihl refererer Patchen Markells kritik af anerkendelsespraksisser for at fastholde asymmetriske magtrelationer mellem de privilegerede og de underprivilegerede, men bogen reflekterer ikke nærmere over, hvorvidt genkendelse kan risikere primært at bekræfte læseren i, at vedkommende føler varmt og godt. Her savner jeg Hunts ædruelige konstatering af, at kvinder jo først fik politiske rettigheder i det 20. århundrede, selv om det 18. århundredes læsere græd i stride strømme over Julie og Clarissas skæbner. Det er også bemærkelsesværdigt, at den litterære genkendelse i tre ud af bogens seks eksempler ifølge Pihl består i hvide middelklassers forældre genkendelse. Ifølge Pihls analyse viser Coates’ “beskrivelse af den universelle bekymring, forældre føler,” at “forståelseskløften” mellem hvide og sorte mennesker “måske ikke behøver være så dyb endda” – fordi den hvide læser genkender Coates’ bekymring for sin søn (s. 72). På den måde kommer vestlige forældres følelser til at inkarnere den mest genkendelige erfaring: det alment menneskelige. Måske er det utilsigtet. Men jeg synes, det domesticerer diskussionen om anerkendelse.

Anmeldt af Devika Sharma